

KEES VAN OORDE,
Tollensstraat 4, 6824 NS Arnhem.
in.oorde@tiscali.nl

OP HET VERKEERDE BEEN

In 1999 ben ik verslaafd geraakt aan het zoeken naar stenen en fossielen. De belangstelling was al ouder, en ik had de geneugten van de stenenbeurzen ook al gesmaakt, maar echt geregeld grindbulten afstropen kende ik nog niet. Totdat ik medio 1999 met mijn zoontje van drieënhalf jaar bij toeval op een grindberg in de Havikerwaard (De Steeg Gld.) terecht kwam. Een grote gele shovel stortte zand met grind op een lopende band. Mijn zoontje was gefascineerd. En dat is ook heerlijk voor papa, want die heeft dan even de handen vrij om eens rustig om zich heen te kijken. Het toeval wilde dat er die dag een prachtige *Goniatites* (Afb. 1) tussen het grind lag en ook nog een leuk klein agaatje. Een week later bleek mijn zoontje nog steeds gefascineerd door de grote gele shovel en vond ik waarachtig nog een stukje *Goniatites* (Afb. 2), plus nog wat andere leuke zaken. Zo werd de Havikerwaard een gewild reisdoel voor mij en mijn zoontje, wat menig leuke vondst bleek op te

leveren. Helaas bleek de fascinatie voor de grote gele shovel geen lang leven beschoren, maar mijn fascinatie voor de rijkdom die zomaar tussen het grind te vinden was, nam voorlopig alleen maar toe. Dat betekende een groeiende rij boeken over stenen en fossielen in de boekenkast en ook steeds vaker uitstapjes net de grens over, naar grindgroeves in het Duitse Rijngebied.

Het leuke van beginner zijn in een nieuwe tak van interesse is dat bijna iedere zoektocht een schat aan nieuw, nog onbenoembaar materiaal oplevert. Dus een paar uur zoeken tussen het grind gaf thuis nog uren zoeken in de boeken om alles te kunnen benoemen en om de achtergronden te lezen van al deze zwerfstenen en zwerfsteenfossielen. Het leuke aan zoeken tussen het grind is namelijk dat je materiaal vindt uit vele geologische tijdvakken en uit de drie belangrijke herkomstgebieden: Scandinavië, Midden-Duitsland en de stroomgebieden van Rijn en Maas. Het Keienboek van Pieter van der Lijn werd al gauw mijn nieuwe bijbel. Hoewel het boek oud is, is het tot op heden helaas nog

Afbeelding 1. (links)
Zwerfsteentje van
Goniatites (Devoon-
Carboon ammoniet-
achtige).

Afbeelding 2. (rechts)
De tweede vondst van
Goniatites.

Schaalverdelingen
in mm.

Afbeelding 3.
Vondsten in eerste instantie gedetermineerd als *Hyolithes*-zandsteen, later als fosforieten met *Ditrupa*.

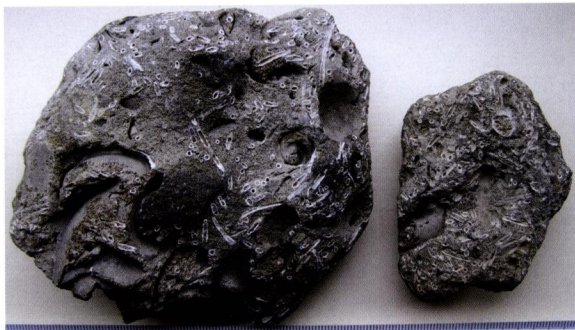

niet geëvenaard in volledigheid. Het aantal goede foto's in het Keienboek is jammer genoeg bescheiden. Elseviers Zwerfstenengids bleek een prettige aanvulling.

Dat mooie plaatjes je ook nog wel eens op het verkeerde been kunnen zetten, bleek toen ik op het terrein van een zand- en grindbedrijf bij Vrsasselt (D) een zeer attractief gesteente vond, dat ik na mijn kennismaking met Elseviers Zwerfstenengids duidde als *Hyolithes*-zandsteen uit het Vroeg-Cambrium (Afb. 3). Het materiaal dat ik hier vond en de afbeelding in de gids kwamen zo duidelijk overeen dat dit geen twijfels bij mij opriep. Het verbaasde me wel dat ik geregeld mooie stukken vond, want volgens het Keienboek was het geen veel voorkomend gesteente en werd het vooral in Noord-Nederland gevonden.

Echte twijfels kwamen pas toen ik na een paar jaar stukken begon te vinden waar ook schelpresten in zaten (Afb.4). Deze schelpresten zagen er bepaald niet Vroeg-Cambriësch uit! Intussen kwam ik ook in het bezit van de boeken: 'Fossielen uit noordelijke zwerfstenen' en 'Gidsgesteenten van het noordelijk diluvium'. Oude boeken met kwalitatief niet zulke goede zwart-witfoto's, maar hierin zag *Hyolithes* er toch echt heel anders uit. Dus wat had ik nu al die jaren eigenlijk wel gevonden?

Afbeelding 4.
Fosforiet met *Ditrupa* en schelpresten.

In een gesprek met Hans van Essen uit Dieren (mijn belangrijkste vraagbaak voor zwerfstenen en zoogdierresten) bleek dat de afbeelding in Elseviers Zwerfstenengids een steen betrof die Hans zelf jaren geleden bij Lathum had gevonden en ooit aan Hellinga (auteur van Elseviers Zwerfstenengids) had gegeven. Hans had zelf niet echt een idee wat het gesteente wel was, maar dacht wel te zien dat het Tertiair was. Ook diverse ervaren leden van de Fossielenwerkgroep Wageningen spraken dit vermoeden uit: Tertiair en een soort kokerworm.

Pas na een bezoek aan Jan Lippe uit Nijmegen kwam ik er definitief achter wat ik in handen had. Ook Jan had dit gesteente in zijn collectie en had dit laten determineren door A.W. Janssen en F. Wesselingh voor zijn artikel over fossielen in fosforietknollen (Lippe, 1999). Het bleek een

Ditrupa te zijn, een vertegenwoordiger van de klasse Polychaeta (borstelwormen), die weer tot de stam Annelida (gelede wormen) behoort.

Als ik *Ditrupa* op afbeeldingen google dan krijg ik o.a. leuke hits uit het Bekken van Parijs waar het gesteente met *Ditrupa strangulata* erg lijkt op de stenen in mijn eigen collectie. *Ditrupa strangulata* komt in het Bekken van Parijs voor in afzettingen uit het Lutetien (Eoceen), en is dus Tertiair (in de oude benaming).

De fosforieten met *Ditrupa* uit Vrsasselt komen natuurlijk niet uit het Bekken van Parijs. Maar met de globale aanduiding Tertiair zitten we waarschijnlijk wel goed. In het Keienboek staat vermeld dat de fosforietafzettingen in Twente merendeels een ouderdom hebben gelijk aan de grens van Eoceen-Oligoceen. Jan Lippe komt voor de fosforietknollen uit Bommel op een ouderdom van Laat-Mioceen tot en met het Vroeg-Pliocene. Ik weet weer voldoende waar ik aan toe ben.

Zo komt een lange zoektocht dus toch nog goed ten einde. Begonnen op het verkeerde been in het Vroeg-Cambrium en geëindigd in een fosforietafzetting van het Tertiair. Ter lering en vermaak.

DANKWOORD

Ik wil Hans van Essen en Hans Steur bedanken voor het corrigeren van dit artikel en voor het feit dat ik altijd bij hun terecht kan met vragen en vondsten. Mijn vrouw Wilma Zwart dank ik omdat zij gedooft en soms zelfs waardeert dat ik huis en tuin vol leg met stenen en fossielen.

LITERATUUR

Bernink, J. B., 1942.

De keien onzer heiden. J.A. Boom & Zoon Meppel.

Heide, G. D. van der, & Hellinga, W. Tj., 1974.

Zwerfstenen. Strengholt Naarden.

Hellinga, W. Tj., 1982.

Elseviers Zwerfstenengids 2^e druk.

Elsevier

Amsterdam / Brussel.

Kley, K. van der, 1941.

Gidsgesteenten van het noordelijk diluvium.

J.A. Boom & Zoon Meppel.

Lijn, P. van der, 1973.

Het Keienboek 6^e druk. W.J. Thieme & Cie Zutphen.

Lippe, J., 1999.

Vondstmelding uit Bommel: een vis-otoliet en andere fossielen in fosforietknollen. Grondboor & Hamer, 53, pp. 33 - 40.

Schuijf, P. & Boelens, B., 1949.

Fossielen uit noordelijke zwerfstenen. NUMIJ Leiden.